

Отже, результатом розвитку професійного становлення майбутнього агронома в навчально-виховному процесі аграрного університету є його готовність до професійної діяльності, яка включає: позитивну мотивацію до професійного саморозвитку; наявність професійних знань, умінь і навичок; сформованість ключових і фахових компетенцій; наявність сукупності комунікативних і організаційних умінь; розвинутість професійно важливих особистісних якостей.

Література

1. Бабанский Ю. К. Интенсификация процесса обучения / Ю. К. Бабанский. – М. : Знание, 1987. – 80 с. **2. Педагогика: большая современная энциклопедия** / [сост. **Рапацевич Е. С.**]. – Мн. : Современное слово, 2005. – 720 с. **3. Пехота Е. Н.** Индивидуализация профессионально-педагогической подготовки учителя : [монография] / Е. Н. Пехота ; под общ. ред. И. А. Зязюна. – К. : Вища школа, 1997. – 176 с. **4. Селевко Г. К.** Образовательные технологии : [учеб. пособ.] / Г. К. Селевко. – М. : Народное образование, 1998. – 256 с.

УДК 378.147.34

І. Г. Максименко,

кандидат пед. наук, доцент,

ДВНЗ «Криворізький національний університет»

ДІАЛОГОВЕ НАВЧАННЯ ЯК УМОВА ГУМАНІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглянуто організацію діалогового навчання як умови гуманізації педагогічної діяльності.

Ключові слова: діалог, діалогове навчання, педагогічна діяльність, гуманізація.

В статье рассмотрена организация диалогового обучения как условия гуманизации педагогической деятельности.

Ключевые слова: диалог, диалоговое обучение, педагогическая деятельность, гуманизация.

The article deals with the organization of dialogue training as a condition of humanization of educational activities.

Key words: dialogue, dialogue training, educational activities, humanism.

Становлення демократичного суспільства, входження України в європейський освітній простір висуває вимоги до вищої школи, що потребує її модернізації. Оновлення системи освіти здійснюється на різних рівнях і відбувається за ра-

хунок утвердження загальнолюдських та національних цінностей, створення умов для самореалізації кожної особистості. У ВНЗ основними учасниками навчального процесу є викладачі і студенти, взаємодіють між собою прямо й опосередковано, формально і неформально найрізноманітнішими взаємозумовленими стосунками, що утворюють надзвичайно складну систему відносин «викладач – студент», «студент – студент». Інновація конкретизується в кожному компоненті навчального процесу й базується на певних концептуальних засадах. Провідним принципом педагогічної інноватики є гуманістична спрямованість освіти. Гуманізація відбувається шляхом створення морального клімату, творчої атмосфери в колективі, орієнтації на формування поваги між студентами та викладачами, розвитку почуття власної гідності та особистісного потенціалу студента.

Проте, як свідчить практика, традиційна освіта залишається неспроможною до втілення в повному обсязі гуманістичної парадигми. Брак цілеспрямованої гуманістичної освіти може призвести як до інтелектуальної, так і до моральної деградації нових поколінь молоді. Тому створення гуманістичного середовища в педагогічному процесі неможливе без гуманістичної спрямованості педагогічної діяльності, яка залежить переважно від позицій викладача, від тих цілей, які він ставить у процесі взаємодії зі студентами, вибору технологій навчання.

Проблема гуманізації педагогічної діяльності була предметом дослідження Ш. Амонашвілі, О. Балла, І. Беха, В. Білоусової, С. Гончаренка, І. Зязюна, Ю. Кулюткіна, А. Сущенко, В. Якуніна та ін. Дослідники виявили варіативність підходів до визначення дефініції «гуманізація педагогічної діяльності». Так, на думку А. Сущенко, педагогічна діяльність на засадах гуманізму – «це активна гуманістично спрямована самореалізація вчителя у вільному вияві ним людяності в почуттях, свідомості та професійних діях з метою гармонійного і всебічного розвитку й саморозвитку унікальності та своєрідності суб'єктів педагогічного процесу» [7, с. 49], яка забезпечує свободу особистості в усіх аспектах розумової, трудової, фізичної і громадської діяльності, використовуючи потенціал її активності, самодіяльності, самостійності і творчості. В. Білоусовою гуманізація розглядається у контексті педагогічної діяльності на засадах антропоцентризму, що передбачає визнання педагогом цінності особистості,

її права на свободу, соціальний захист, створення умов для вияву здібностей, а також стимулювання саморозвитку і самовиховання [3].

Метою гуманістичної педагогічної діяльності, на думку І. Беґа, є «створення викладачем сприятливих умов для розвитку, саморозкриття, самоутвердження кожної особистості, що потребує організації діяльності, спрямованої на усвідомлення вихованцем себе як особистості, на його вільне і відповідальне самовираження» [2, с. 197].

Узагальнення позицій науковців дозволяє трактувати визначений феномен як складову нового педагогічного мислення, яке передбачає перегляд, переоцінку всіх компонентів педагогічної діяльності в аспекті її людинотворчої функції. Гуманізація педагогічної діяльності означає повагу педагогів до особистості студента, довіру до неї, прийняття її запитів та інтересів, створення максимально сприятливих умов для розвитку здібностей і обдарувань, для її самовизначення.

Незважаючи на значну кількість опублікованих праць, проблема гуманізації педагогічної діяльності викладача вищої школи засобами діалогового навчання не знайшла належного відображення в науковій літературі.

Метою статті є висвітлення сутності діалогового навчання як умови гуманізації педагогічної діяльності в навчальному процесі ВНЗ.

У педагогіці в усі часи існували дві протилежні концепції навчання: авторитарне навчання і гуманістичне. Авторитарне навчання тлумачиться як примусове, безособистісне, занадто інтелектуалізоване, спрямоване тільки на засвоєння знань і вмінь. Воно не враховує міри докладених зусиль у здобутті знань, емоційного ставлення студентів до навчання. В авторитарному навчанні відбувається поляризація за активністю: викладач інструктує, інформує, студенти сприймають цей вплив і відтворюють інформацію. Гуманістичне навчання – це вільне навчання, яке передбачає елементи самодіяльності студента, спрямоване на засвоєння знань як власної цінності, засобу пізнання світу і себе.

Цілком очевидно, що потужні потенційні можливості для реалізації ідеї гуманізації навчальної діяльності має діалог, у процесі якого відбувається інформаційно-смісловий обмін між викладачем і студентами. Діалог дає можливість розглядати студента як рівноправного щодо викладача в особистісному плані суб'єкта навчання. Педагог створює можливості

для розвитку особистісного потенціалу студента, його пізнавальної активності, здатності брати на себе ініціативу, приймати самостійні рішення.

Гуманістична ідея діалогу – наблизити навчання до студента, допомогти йому реалізувати власний творчий потенціал. Загалом «діалог на занятті – це вияв своєрідної філософії професійної діяльності педагога, засадничою для якої є віра у великі можливості гуманізації процесу навчання» [5, с. 168].

Теоретичний аналіз і практика дозволяють визначити такі критеріальні характеристики діалогічної педагогічної взаємодії: визнання рівноправності особистісних позицій, відкритість і довіра педагога і студентів, що забезпечує спільний пошук істини, спільне виправлення помилок, спільний аналіз результатів взаємодії; домінанта викладача на інтересах і потребах студентів, тобто зосередженість на співрозмовнику, що потребує побудови взаємодії у площині інтересів; модальність мовлення – вияв суб'єктивно-особистісного ставлення викладача та студентів до інформації (за Г. Макаровою) та персоніфікація повідомлення – виклад інформації від першої особи, звернення як педагогів, так і студентів до особистого досвіду, пов'язаного з предметом обговорення: «Я вважаю...», «Я думаю...», «Мені здається...» – а не «говорять», «думають», «вважають» (за А. Хараш). З'ясовуючи сутність діалогового навчання, ми виходили з того, що діалог передбачає багатоголосся, поліфонію думок, обмін смислами. Тому діалогове навчання передбачає сприйняття викладачем студента як співрозмовника, особистісне включення у сферу його життєдіяльності. Отже, у навчальному процесі відбувається перехід від суб'єктно-об'єктної до суб'єктно-суб'єктної взаємодії.

На наш погляд, діалогове навчання буде виступати умовою гуманізації педагогічної діяльності, якщо викладач здійснюватиме перехід від односпрямованої монологічної діяльності на лекціях і форми взаємодії, побудованої на основі «питання – відповідь» на семінарських, лабораторних заняттях, до організації взаємодії на основі співробітництва та забезпечуватиме гуманістично спрямовані стосунки в системі «викладач-студент», «студент-студент».

Режим діалогового навчання на лекціях може створюватися шляхом організації їх проблемного читання, використання прийомів «висловлення протилежних думок», застосування питань на зразок: «А як думаєте ви?», «Хто думає інакше?»,

«Давайте поміркуємо разом...» і тощо. Практичні заняття створюють можливості для максимального залучення кожного студента до безпосередньої участі в розв'язанні навчальних проблем. Розв'язуючи різноманітні завдання, викладачі та студенти в пошуках істини діють разом, хоча часто різними способами. При такій організації занять не має місця пасивній присутності. Учасники навчального процесу – партнери у власному розумінні цього слова, співрозмовники, які поєднані спільністю мотиву діяльності і пов'язані стосунками співавторства, взаємної підтримки і взаємодопомоги.

Слід звернути увагу на те, що діалогове навчання неможливе без свободи всіх його учасників. Тому продуктивний діалог на заняттях вимагає від викладача поважного ставлення до думки кожного студента, готовності прийняти його точку зору, критичного осмислення власної позиції, визнання права студента на свій варіант відповіді, на помилкове судження. Виходячи з принципу гуманізму, ставлячись до кожного студента як до найвищої цінності, викладачі будують взаємодію на засадах довіри та відкритості, як спілкування рівноправних партнерів однаковою мірою достойних поваги. Кожен студент сприймається як повноцінна особистість, здатна впливати на викладача, збагачувати його, як і викладач студента.

Розглядаючи ефективність діалогу в процесі навчання, ми поділяємо думку науковців, які наголошують на необхідності формування у викладача і студентів умінь не тільки говорити й слухати, а й запитувати. Однак у ВНЗ учать переважно розповідати, описувати події, навчають способам аргументування, тобто вчать правильно відповідати на запитання в усній чи писемній формі. У такій системі взаємодії формується пасивна позиція і залежність у діалозі. Тому організація діалогового навчання потребує формування у студентів умінь ставити запитання. Антична риторика пропонує сім класичних запитань, які здатні привести в порядок строкатість внутрішнього діалогу. Це запитання: хто?, що?, де?, яким способом?, чому?, як?, коли?

Запитання «що?» визначає об'єкт і прагнення зрозуміти, «про що йде мова», дати своє формулювання, визначити свою позицію. За допомогою запитання «хто?» ми вступаємо у стосунки з іншими людьми, речами, фактами, входимо в міжособистісну ситуацію. Це запитання дає змогу швидко визначити своє місце серед людей у спільній діяльності або в

розумінні ситуації. Запитання «де?» спрямовує увагу на джерело або місце знаходження, установлює межі подій. Запитання «яким способом?» вимагає від людини ініціативи в пошуках шляхів ефективних дій, змушує визначати власні внутрішні ресурси. Запитання «чому?» відображає наявність неузгодженості, протилежності декількох бажань одночасно. У ньому відображено і прагнення піддати щось сумніву, і плідна спроба знайти конструктивний вихід. Запитання «як?» (яким чином?) примушує людину цікавитися собою, своїми діями і допомагає управляти ситуацією. Воно формує в нашій психіці образ «Я – ситуації» (як я це поясню?...). Запитання «коли?» – «сусід» запитання «де?» є показником часу.

Отже, оволодіння вміннями ставити запитання (собі чи комусь) свідчить про підготовленість до діалогу. Уже самим фактом запитання студент показує, що хоче взяти участь у діалозі, що переконує співрозмовника в тому, що він прагне установити з ним певні позитивні стосунки. За такої умови зовнішній діалог набуває визначеності, узгодженості, а міжособистісна взаємодія стає більш впевненою і послідовною.

Зовнішній діалог тісно пов'язаний із внутрішнім діалогом. М. Бахтін пише, що «бути – це значить спілкуватися діалогічно». Внутрішній діалог передує будь-якому свідомому акту людської діяльності. Тільки завдяки внутрішньому діалогу людина може обдумувати різні і навіть протилежні варіанти своїх дій. Ця внутрішня дискусія є справжньою школою діалогічного мислення. Тому так важливо вчити студентів внутрішньому діалогу – вмінню ставити собі прями і абсолютно відверті запитання.

Викладені міркування дають можливість зробити висновок, що гуманістично спрямована педагогічна діяльність, яка ґрунтується на діалоговому навчанні характеризується рівноправністю особистісних позицій викладача і студентів на основі емоційно-інтелектуальної взаємодії, високим рівнем мотивації навчання студентів, оптимальним співвідношенням між свободою вибору студентів і педагогічним керівництвом. Організація такої діяльності забезпечується гуманістично спрямованою самореалізацією викладача, у якій виявляється ставлення до кожної особистості студента як найвищої цінності, визнання її унікальності і своєрідності.

Література

1. Андреева Г. М. Социальная психология : [учеб. для высш. школы] / Г. М. Андреева. – М. : Аспект Пресс, 1996. – 376 с.

2. Бех І. Д. Особистісно орієнтоване виховання : [наук.-метод. посібн.] / І. Д. Бех. – К : ІЗМН, 1998. – 204 с. 3. Білоусова В. О. Теорія і методика гуманізації відносин старшокласників у позаурочній діяльності загальноосвітньої школи : [монографія] / В. О. Білоусова. – К : ІЗМН, 1997. – 326 с. 4. Мясищев В. Н. Социальная психология и психология отношений: Проблемы общественной психологии / В. Н. Мясищев. – К : ІЗМН, 1997. – 320 с. 5. Педагогічна майстерність : [підручник] / [Зязюн І. А., Крамущенко Л. В., Кривонос І. Ф. та ін.]; за ред. І. А. Зязюна. – [2-ге вид., допов. і переробл.]. – К : Вища школа, 2004. – 422 с. 6. Проблемы гуманизации: Новое осмысление старых проблем : тезаурус / науч. ред. Ю. Н. Кулюткин. – СПб : Логос, 1997. – 210 с. 7. Сущенко А. В. Гуманізація педагогічної діяльності вчителя як предмет наукового осмислення // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки : [зб. наук. праць] / ред. Т. І. Сущенко та ін. – Київ – Запоріжжя. – 2003. – Вип. 28. – С. 41 – 49. 8. Якунин В. А. Педагогическая психология : [учеб. пособ.] / В. А. Якунин. – СПб. : Изд-во Михайлова В. А., 2000. – 349 с.

УДК 371.134:33

О. А. Малицька,

аспірант,

*Міжрегіональна академія управління персоналом,
Інститут імені П. Калнишевського*

ПЕДАГОГІЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЯК КОНЦЕПЦІЯ РОЗВИТКУ ОСВІТНІХ ЗАКЛАДІВ

У статті проаналізовано основні аспекти модернізації освітніх закладів, які пов'язані з інтеграцією національних освітніх закладів до єдиного європейського освітнього простору. Автор систематизує основні завдання педагогічного менеджменту, визначає рівні в діяльності менеджера сфери освіти.

Ключові слова: педагогічний менеджмент, педагогічна продукція, умови ефективного управління, критерії ефективності.

В статье проанализированы основные аспекты модернизации учебных учреждений, связанные с интеграцией национальных образовательных систем в единое европейское образовательное пространство. Автор систематизированы основные задания педагогического менеджмента, определены уровни в деятельности менеджера сферы образования.

Ключевые слова: педагогический менеджмент, педагогическая продукция, условия эффективного управления, критерии эффективности.

The modern aspects of educational institutions' modernization related to integration of national educational institutions into the unified European educa-